

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali IŞIK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 24 • SAYI: 44
18 Mart 2026 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

/akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

Tarihi Süreç İçinde AKŞEHİR'İN FİZİKİ YAPISI

Giriş

İç Ege ve Akdeniz bölgelerinin kavşak noktasında olması nedeniyle tarihin her devresinde işlek bir yol güzergâhının üzerinde bulunmuştur. Sultan ve Emir dağlarının eteğinde, aynı adı taşıyan gölün güney doğusunda yer alır. Kuzeyinde Sultandağı, kuzeydoğu-

Muammer
EŞİYOK

sunda Tuzlukçu, doğu-
sun da Ilgın, güneyin-
de Isparta sınırları,
Doğanhisar, batısında
Yalvaç bulunmaktadır.
Sultandağları eteklerinde düz bir
ova üzerinde kurulmuş
olan Akşehir'in batısı
dağlık doğusu ise ova-
dır.

Akşehir İsmi

Makedonyalı prens
Philomelos tarafın-

dan MÖ. II. yüzyılda kurulduğundan ilk onun adına izafeten Philomelion dendi. Anadolu Selçukluları döneminde Akşehir; Akşar, Ahşar veya Ahşehir şeklinde geçmektedir. Akşehir adı, Türkçe “ak” kelimesi ile Farsça “şehir” kelimesinden oluşmaktadır. Beyaz anlamına gelen ak sözü, esasında Türklerin inançlarına göre temizlik, arılık ve yücelik anlamına gelir. Bu sebepten ak, “esas taraf” kabul edilen batı yönünün sembolü olarak da kullanılır. Farsça şehir kelimesi ise kent demektir. Haçlı seferleri sırasında yağmaya açık bir konumda olduğu için nüfusu önemli ölçüde azalan şehrin, Türklerin idaresine harap bir halde girmesini takiben yerleşmeyi daha da cazip hâle getirmek amacıyla yeniden kurulan, şenlendirilen ve iskâna açılan şehir anlamında Akşehir adını aldığı düşünülebilir.

Akşehir’in Tarihçesi

Philomelion, kısa bir süre Pers hakimiyetinde kaldıktan sonra sırasıyla Roma ve Bizans imparatorluklarının sınırları içine alındı. Anadolu’nun Türkler tarafından fethi ile birlikte bu bölgeye hâkim olan Anadolu Selçuklu Devleti’nin idaresine girdi. Bu devletin zayıflaması üzerine önce Eşrefoğulları, sonra Hamitoğullarının egemenlikleri altında kaldı. 1381’de Hamidoğlu Kemaleddin Hüseyin Bey tarafından Osmanlılara satıldı. Daha sonraki tarihlerde Osmanlılar ile Karamanoğulları arasındaki mücadeleler sırasında şehir sık sık el değiştirdi. Nihayet Osmanlı Devleti 1468’de kesin olarak ilhak etti.

Akşehir, Karamanoğulları devrinde vilayet; II Bayezid döneminin (1481-1512) ilk yıllarında ise liva idi. Sonraki süreçte Karaman eyaletinin sancakları

içinde yer aldı. 1864'teki idari düzenlemelerde Konya vilayetine bağlı kaza oldu. 1920'de Cihanbeyli, Yalvaç ve Karaağaç kazaları ile birlikte sancak haline geldi. Cumhuriyet döneminde ise Konya vilayetine bağlı kaza merkezine dönüştürüldü.

Akşehir Kalesi

Orta Çağ şehirlerinin en önemli özelliği, savunma yapısının olmasıdır. Akşehir, eski bir yerleşim yeri olduğundan kalesinin bulunması gerekir. Ancak kale yıkıldığı için günümüzde Seyit Mahmud Hayranî'nin türbesi ile eski Cumhuriyet İlkokulu (Belediye hizmet binası) arasında kalan bir nokta da çok küçük bir sur parçası kalmıştır. Kent merkezinde kaleyi hatırlatan mekanların bulunması: bu bağlamda 1539'da Hisar adlı bir mahallenin mevcudiyeti, vaktiyle şehri bir surun kuşattığının delilidir. Bu durum erken dönemde şehrin fiziki yapılanmasında kalenin belirleyici bir rol oynadığını; ilk yönetim binalarının kale içinde yer aldığını göstermektedir, Demek ki, başlangıçta kale-kent özelliğine sahip iken Selçuklu döneminde iskân alanının surun dışına taşmasından dolayı açık şehir konumuna dönüşmüş: muhtemelen İstanbul'un fethinde surların topla yıkılmasından sonra önemini yitirmiş ve zamanla harap hale gelerek ortadan kalkmıştır. Evliya Çelebi, 1638'de ilk olarak Akşehir'e gelmiştir. Seyyah Çelebi 1640'lı yıllarda iki kez daha Akşehir'e gelmiş, Seyahatnamesindeki Akşehir kalesini "...bir tepe üzerinde olduğundan fethi sırasında zorluk çekildiğinden ha-

raptır. Onun için dizdarı (kale komutanı) ve kaleyi koruyan askerleri yoktur." şeklinde anlatır.

Tarihi Camileri

Orta Çağda şehirlerin en temel birimleri mahalleler ve Müslüman Türklerde de mahalle mescit ve cami merkezli olurdu. Akşehir'in toprakları üzerinde yaşamış kültürler düşünüldüğünde, çok zengin bir kültür mozaigine sahip olduğu görülebilir. Ancak günümüze kadar gelebilen ve ayakta kalan Selçuklu eserleri ile Osmanlı Dönemine ait sadece İmaret Camii'dir.

Hasan Paşa İmaret Cami

Caminin giriş kısmında yer alan kitabeden, yapının Hasan isimli bir vezir tarafından 1510-1511 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır. Akşehir'deki tek Osmanlı Cami'sidir. Kesme taşlardan oluşan yapının, tek büyük kubbesi sağırdır. Dört köşesinde askılık görevi yapan kubbecikler yer alır. Hasan Paşa İmaret Cami girişinin sol tarafındaki ilk sütunun aşağısında tunç bileziğin üzerinde Akşehir'e uğrayanların yazıları bulunmaktadır. Bunlardan Evliya Çelebi'ye ait el yazısı dikkat çekmektedir.

Hafız Hatıp Ali Cami (Hacı Hamza Mescidi)

Yıldırım Mahallesi'nde, Hacı Hamza Sokağındadır. Bu mahallenin ismi Cumhuriyet'ten önce Hacı Hamza Mahallesi iken Cumhuriyet'ten sonra Yıldırım Mahallesi olarak değiştirilmiştir. Eski ismi mescit ve sokak ismi olarak günümüze kadar

Akşehir'de Cami

gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet devrine ait H.881/M.1476 tarihli vakıf kayıtlarında Akşehir'de Hamza Mescidi ismiyle iki mescit vardır. Birisi Hacı Hamza Mahallesi'nde, diğeri Cambaz Mahallesi'ndedir. Mescidin kitabesi olmadığı için tarihi ve banisi belli değildir. Mimari özelliğine göre Selçuklu eseridir.

İplikçi Cami

Cami boylamasına dikdörtgen planlıdır. Birçok onarım görmüştür. Caminin güney ve batı duvarları ile doğu duvarının bir bölümü sıvalıdır. Sıvasız olan diğer yerler, üç sıra tuğla ve bir sıra düzgün kesme taşın dönüşümlü olarak yerleştirilmesi ile inşa edilmiştir. Caminin duvarları sonradan yükseltilip, kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıdaki süslemelerin tamamının üç kubbe ile kapatılmış, güney kanadında toplandığı gözükür. Caminin batı duvarındaki girişin üstünde yer alan kitabede, caminin 1337 tarihinde tamamlan-

dığı anlaşılmaktadır.

Ulu Cami

Cami güneyden kuzeye doğru genişleyen harim ile kuzey duvarı boyunca uzanan son cemaat yeri ve bunun önündeki, yamuk planlı avludan ibarettir. Çini mozaik tekniğinin uygulandığı mihrabı, kesme taşlarla örülü kare kaideden sonra gelen, çinili sekizgen pabuç üzerine silindirik formlu tuğla minaresi ile Selçuklu eseri özelliklerini gösterir. Yapının tek kitabesi minarede yer alır. Minare kitabesine dayanılarak yapının, 1213 tarihinde veya birkaç yıl

Hafızhatıp Ali Cami (Hacı Hamza Mescidi)

Yıldırım Mahallesi'nde, Hacı Hamza Sokağındadır. Bu mahallenin ismi Cumhuriyet'ten önce Hacı Hamza Mahallesi iken Cumhuriyet'ten sonra Yıldırım Mahallesi olarak değiştirilmiştir. Eski ismi mescit ve sokak ismi olarak günümüze kadar gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet

Akşehir'de Medrese

devrine ait H.881/M.1476 tarihli vakıf kayıtlarında Akşehir'de Hamza Mescidi ismiyle iki mescit vardır. Birisi Hacı Hamza Mahallesi'nde, diğeri Cambaz Mahallesi'ndedir. Mescidin kitabesi olmadığı için tarihi ve banisi belli değildir. Mimari özelliğine göre Selçuklu eseridir. Önce inşa edildiği kabul edilmektedir.

Tahtakale Cami

Kuşçu Mahallesi, Çarşı Sokak'tadır. Çarşı içinde olan mescidin üç tarafı dükkanlarla çevrilidir. Akşehir Kalesi yakınından geçmektedir. Yer olarak kalenin altında kaldığı için, kale altı anlamına gelen Tahte'l-kal'a ismi verilmiştir. Zamanla bu isim unutulmuş, tahtakale şeklini almıştır. Bu gün bu isimle bilinir. Vakıf kayıtlarında ismi geçen Çarşı-Demirkapı Mescidi bu mescittir. XV. Asırda yapılmıştır. H.1241/M.1825 yılında yapılan tamir kitabesi giriş kapısının üstündedir.

Kileci Mescidi

Çay Mahallesi'nde, Bayram Sokak'tadır. Kuzey doğu tarafından Eski Cumhuriyet Okulu vardır. 2007-2008 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Kare planlı mescidi sağır kubbe örter. Sonra yapılan tamirde kubbe piramidal çatı ile örtülmüştür. Mescidin batısındaki küçük haziresinde Selçuklu dönemine ait mezar taşları vardır. Mescidin kitabesi yoktur. Mimari özelliğine göre XIII. asır sonlarında yapılmıştır.

Kızılca Mescidi

Kızılca Mahallesi'nde, İbre Sokağındadır. Kareye yakın dikdörtgen planlı mescidi sağır kubbe örter. Kubbeyi de piramidal bir çatı örter. Güneybatı köşesinde minaresi vardır. Doğu cephesinde son cemaat yeri bulunur. Kuzey tarafında küçük bir haziresi vardır. Haziredeki şahidesiz sandukanın mescidin ba-

nisine ait olduğu rivayet edilir. Kitabesi olmadığı için yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mimari özelliğine göre XIII. asırda yapılmış, Selçuklu dönemi eseridir. 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Çınaraltı Mescidi

Anıt Mahallesi'ndedir. Önündeki büyük cınardan ismini alır. Caminin yerinde Seyyid Mahmut Hayrani'nin oğlu Seyyid Necmeddin tarafından yaptırılan mescit yıkılarak, bu mescit yapılmıştır. III. Sultan Murat zamanında düzenlenen H.992/M.1584 tarihli vakıf defterinde kayıtları bulunmaktadır.

Ferruḫşah Mescidi

Yıldırım Mahallesi'nde, Türbe sokağında, Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi civarındadır. Altın Kalem Mescidi'nden bir sene sonra H.621/M.1224 yılında Konyalı Kuloğlu Ferruḫşah tarafından inşa edilen Ferruḫşah Mescidi'nin kitabesi giriş cephesi olarak kullanılan batı duvarında yer almaktadır.

Güdüḳ Minare Mescidi

Mescidin güney cephesini doğu köşesindeki minarenin petek kısmı Akşehir Depremi'nde yıkılmış, uzun süre yıkık kalmış 1889 yılında minare tamir edilmiştir. Bu nedenle halk arasında Güdüḳ Minare Mescidi denmiştir. Fatih Devrine ait H.881/1476 tarihli vakıf defterlerinde Kütük Minare Mescidi ismi ile geçer.

Hıdırlık Mescidi

Akşehir ve çevresinin en

güzel mesire yeri olan Hıdırlık'ta asırlık çınarların gölgesinde, yeşillikler içinde bir mescittir. Müstemilat olarak şimdi olmayan hazire ve zaviyesi vardı. 1940 yılındaki çevre düzenlemesinde zaviyenin temelleri çıkmıştır. Kare planlı mescidi sağır bir kubbe örter. Mescit moloz taşlarla yapılmış, kubbede tuğla kullanılmıştır. Eserin kitabesi olmadığı için yapılış tarih ve banisi hakkında bilgimiz yoktur. Fatih Devri vakıf kayıtlarında ismi geçer. XIII. asra ait bir eserdir. Şair Hâki bu mescidi mısralarında şöyle anlatılır: “Ziyaret eylesen Hızır hayat verir o dem cane”

Akşehir'in Mahalleleri

Orta Çağ'da şehirlerin en temel birimleri mahallelerdi. 1465 tarihli vakıf tahririnden anlaşıldığına göre XV. yüzyıldan önce Akşehir, 41 mahallesi ve çevresini kuşatan surla önemli bir Anadolu kenti durumundaydı. XVIII. yüzyıla kadar mahalle sayısı değişmemiş; 1831'de 35 iken, 1840'ta tekrar 41 olmuştur. Bu durum, şehrin fiziki yapısı ile şehir olgusunun Anadolu Selçuklu döneminde şekillendiğine; Osmanlı döneminde birçok kentsel öge ilave edilmiş olmasına rağmen geniş alanlara fazla yayılmadığına işaret etmektedir.

Akşehir'in ilk mekansal yapısını, Türklerden önce ayakta bulunan kalenin içinde, Selçukluların inşa ettiği mescit, cami, mektep, medrese, imaret, tekke ve zaviye gibi vakıf eserleri biçimlendirmiştir. Bu bağlamda kent merkezini XIII. yüzyılın başlarında İzzeddin Keykavus döneminde (1211-1220) Ahi

Akşehir'de Okul

Celal Mahallesi'nde inşa edilen Ulu Cami/ Sultan Alaaddin Camii, oluştuyordu. Aynı mahallede XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde İplikçi Cami yapıldığına göre, bu yüzyılda şehrin en işlek yeri hâlâ aynı mahalle idi.

Akşehir'i fiziki bakımdan geliştiren önemli anıtsal yapılardan bir diğerini, Selçuklu vezirlerinden Sahip Ata Fahreddin Ali (ö. 1288) tarafından XIII yüzyıl ortalarında inşa ettirilen hankaktır. Günümüze Taşmedrese, mescit ve türbe bölümleri ulaşan bu eser, Ulu Cami'nin kuzeybatısında Eski Afyon Caddesi üzerindeki Altınkalem Mahallesi'nde yer almakta dolayısıyla şehir kuzey yönünde genişlemiş olmaktadır.

Akşehir'de ünlü mutasavvıf Seyit Mahmut Hayrani (ö. 1269) adına kentin batısında, Sultan dağlarının eteğinde XIII. yüzyılda yaptırılan türbe ve tekke, bu bölgeyi kısa sürede mahalleye dönüştürmüş; daha sonra medrese, iki mescit ve hamam gibi

yapılar ilave edilerek sonraki yüzyıllarda cazibe merkezi hâline getirilmiştir.

Akşehir'de, Osmanlı döneminde, Selçuklu kent dokusu içinde mescit, cami, medrese, imaret ve zaviye gibi vakıf binaları yapılmış; oturduğu alan fazla genişlememekle birlikte bir şehir için gerekli donanımların sayısı artırılmıştır. Bu şekilde Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar varlığını muhafaza etmiştir.

Akşehir'de 1465 tarihli vakıf tahrirlerinde Pazarbaşı ve Balıkpazarı adlı mahallelerle Sûk/ Çarşı'nın yer alması, Selçuklu döneminde esnafın, dükkân ve iş yerlerinde kümelenme modeliyle bir çarşı içinde faaliyet gösterdiklerine işaret etmektedir. Bu bağlamda şehirde XIII. yüzyılda Sultan Alaeddin Vakfı olan bir bedesten vardı. XIV. yüzyıldan sonra bunun gibi Un Kapanı, Pamuk Kapanı, Bal Kapanı adı verilen ticari yapılar da mevcuttu. Ayrıca bezirhane, bozahane, şemhane, selhhane gibi te-

Akşehir Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Akşehir İdadisi

sislerin bulunması şehirde imalathanelerin de teşkilatlı olarak çarşı-pazar bünyesinde yer aldıklarını göstermektedir. Osmanlılarda çarşı-pazara önem vermiş; yeni bazı iş yerlerini bir

arada toplamıştır. Orhan Gazi'nin Ambardâri Kerim Ağa'nın 1337'de yaptırdığı İplikçi Cami, bu çevrede iplikçi esnafına ait çarşı bulunduğunun delilidir. Nitekim bu bölgede Dudu Kadın Vakfı olan bir çarşı, bir Arasta Çarşısı yer alıyordu.

Akşehir Arastası

Geleneksel kent dokusunun önemli bir parçasıdır. XIX. yüzyılın sonları XX. yüzyılın başlarının mimari özelliklerini yansıtır. Bazı zanaatlar, el sanatı yapımcıları çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunlar demirci, kalaycı, bakırcı, terzi, saraç, ayakkabıcı, berber gibi iş kollarında çalışırlar.

Çarşı ve pazar yerleri, fazla değişime uğramadan 1928 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte iş yerleri, daha çok şehrin merkezi durumundaki Belediye ve Hükümet Konağı civarı ile Yukarı Çarşı ve Buğday Pazarı'nda kümelenmişti. Bunun yanında çevreyi kirlettiği için kasaplar, şehrin kenarında Kasaphanede; debbağlar ise Debbağhanede toplanmışlardı.

Akşehir'in tarihi kent merkezi, günümüzde 24 Ağustos

Akşehir İdadisi

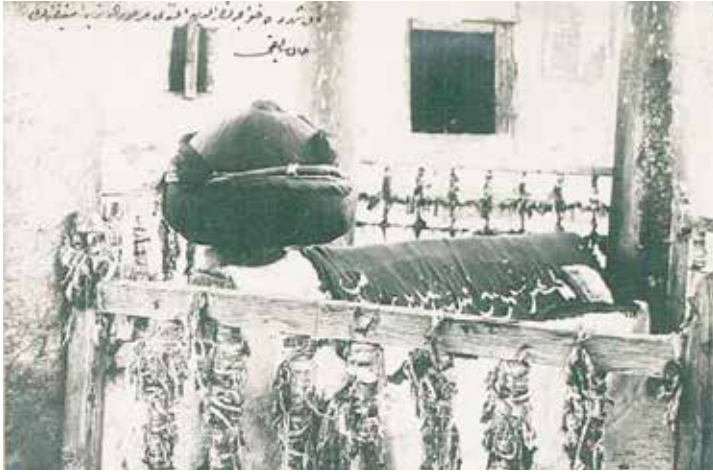
Bulvarı, Cevdet Köksal Caddesi, Nasreddin Hoca Mezarlığı, İmarret camii ve Cumhuriyet Meydanı arasında kalan bölgedir.

Akşehir, İlk çağlarda Batı Anadolu'dan İran'ın içlerine kadar uzanan Kral Yolu üzerindeydi. Bu yol, Selçuklu döneminde de kullanıldı. Osmanlı İstanbul merkezli Anadolu'ya açılan ana yollardan biri olan ve Hac Yolu olarak da bilinen sağ kol buradan geçiyordu. Akşehir, eski tarihlerden beri kullanılan yol üzerinde, bugün iç Anadolu, Akdeniz ve Ege bölgelerinin birbirine yaklaştığı kavşak noktasında yer almaktadır. XX. yüzyıl başlarında yapılan İstanbul-Medine arasındaki Hicaz demir yolları da Akşehir üzerinden geçmiştir.

Akşehir Evleri

Akşehir, sivil mimari örneklerinden konutları koruyan Anadolu kentlerinden biridir. Eski mahallelerde sıra evlerden oluşan sokakların şeklini. Bazen

yan yana bazen sırt sırta bazen birer atlayarak oluşturulmuş, bahçe ve avlular belirler. Evler, genelde iki katlı ve cumbalıdır. Eğimli yerlerde giriş katının altı bahçe katı olur. Taban ve tavanları ahşap, mutfakları, kilerleri damlı ya da kiremitlidir. Mutfak ayrı bir bölümden oluşur. Cumhuriyet döneminde geleneksel Akşehir evleri yerini iki katlı; XX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise çok katlı betonarme binalara bırakmıştır. Bugün artık Türkiye'ye mal olmuş ve büyük bölümü tescilli Akşehir Evleri, aynı adla anılmaktadır. Kent içerisinde de, halk bu yukarıda bulunan mahalleyi "Eski Akşehir Evleri" olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde site sistemine geçilmiş; binaların kat sayıları daha da arttırılmıştır. TOKİ, diğer kasaba ve kentlerde olduğu gibi Akşehir-Kozağaçta 2012'de ve ikinci etapta da Gazi Mahallesinde Yalvaç yolu üzerinde konutlar inşa etmiştir. Şehrin kenarında, sosyal donatılarıyla

Akşehir Nasreddin Hoca Türbesi

birlikte yatay mimariye uygun şekilde yapılması, kent merkezinin yükünü hafifletmiştir.

Hamamlar

Akşehir, fiziki gelişimine katkı sağlayan hamamlarıyla meşhurdur. Bunlardan biri Şifa/Meydan Hamamıdır. 730/1329'da Subaşı Emir Şerafeddin Ahmet Bey tarafından, surların dışında, kentin en önemli çarşısı aynı zamanda meydanı olan alanda inşa edilmiştir. Diğer, Mavraş/Orta Hamamıdır. Ulu Cami yakınındaki Şifa/Meydan ve Dizdar hamamları arasında kaldığı için "Orta" adını almıştır. Selçuklu

devri yapısı olup kullanılamaz hale gelince 1901'de yerine yenisi yaptırılmıştır. Üçüncüsü Seyyidi/Dizdar Hamamı olup XIII. yüzyılda Seyit Mahmud Hayrani Türbesi'nin doğusunda inşa edilmiştir. XX. yüzyılın ilk yarısında yıkılmış; yeri park hâline getirilmiştir.

Bu üç Selçuklu su yapısından ikisinin Ulu Cami, birinin Seyit Mahmud Hayrani Tekkesi'nin çevresinde yer alması, daha XI-XIV. yüzyıllarda şehrin iki yönde gelişme kaydettiğine işaret eder. Dördüncüsü Çimenli Mahallesi'ndeki Gâvur Hamamıdır. Şifa ve Orta hamamlara göre, Sultandağları tarafında yüksek bir tepenin üzerinde bulunmasından dolayı "Yukarı" olarak da isimlendirilmiştir.

İnşa tarihi bilinmemektedir. Ermeni Cemaati tarafından yaptırıldığı için halk arasında Gâvur Hamamı olarak da anılmıştır. Şehir merkezi ile Hıdırlık arasında XIX. yüzyılda ortaya çıkan bu mahallenin içinde yer alması, bu bölgenin yakın zamanlarda genişlediğini gösterir.

Eğitim Yapıları

Akşehir, Orta Anadolu'da Türkiye Selçuklularından itibaren okul ve medreseleriyle ünlü bir kent olarak bilinir. Bunlardan en önemlisi 1250'de yaptırılan Taş Medrese idi. Osmanlı döneminde inşa edilen on sekiz

veya yirmi medresenin bulunduğu bilinmektedir. Ancak bunların şehrin hangi mahallesinde bulunduğunu gösteren bir çalışma şimdilik yapılmamıştır. XIX. yüzyılda modern okulların eski mahallelerde yer alması, medreselerin de aynı şekilde Selçuklu dönemi Akşehir’inde yapıldıklarına işaret etmektedir.

Akşehir kent merkezinde Tanzimat’tan (1839) sonra İplikçi Camiinin kuzeyinde, İplikçi İptidai Mektebi bulunuyordu. Ulu Cami yanında da Cami-i Kebir İptidai Mektebi adlı bir eğitim kurumu mevcut idi. Orta Mahallede Ermeni Celebyan İnas İptidai Mektebi vardı. Günümüzde Gazi Mustafa Kemal İlkokulu olarak bilinen mektep ise Değirmen Sokak’taki Ermeni Kilisesinin bahçesinde 1860’ta yaptırılmıştır. Modern eğitim kurumlarının eski mabetlerin yakınında bulunması, Selçuklu dönemi kent dokusunun XIX. yüzyılda bile değişmeden devam ettiğini göstermektedir. Aynı anlayış XX. yüzyıl başlarında da devam ettirilmiş; yeni yaptırılan eğitim kurumlarına tarihi doku içinde yer verilmiştir. 1927’de Cumhuriyet İlkokulu olarak inşa edilen ve günümüzde belediye hizmet binası olarak kullanılan yapı buna örnek olarak verilebilir.

Son zamanlarda Akşehir’de Selçuk Üniversitesi’nin bazı fakülte ve yüksekokullarının kent merkezinin uzağında inşa edilmeleri, yakın zamanda bu yapıların çevresinde yeni mahallelerin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

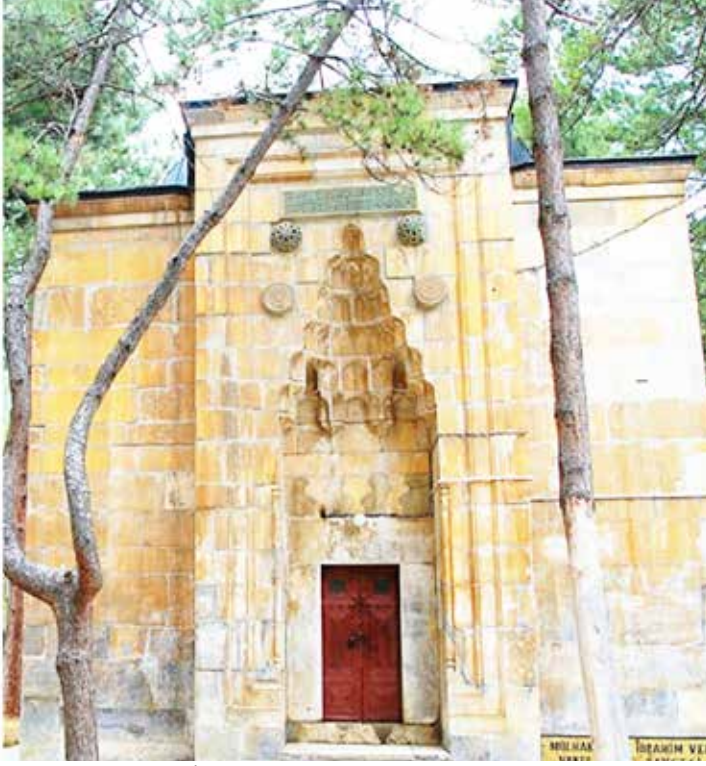
Hastaneler

Selçuklu dönemi dâhil Akşehir’de XX. yüzyılın ilk yarısına kadar herhangi bir sağlık kuruluşu tespit edilememiştir. İlk Devlet Hastanesi, 1953’te Şehitlik karşısında yaptırılmıştır. 2014 yılında Oto Sanayi Bölgesi arkasındaki yeni yerine taşınmıştır. Bu civarda eczane, lokanta ve muhtelif alışveriş yerleri açılmış; küçük de olsa ticari çevre oluşmuştur.

Türbeler

Akşehir’de Seyit Mahmut Hayrani ve Nasreddin Hoca türbeleri kentin XIII. yüzyılda gelişimine katkı sağlayan mekânlardır. Seyit Mahmut Hayrani Türbesi’nin çevresinde bir mahalle oluşmuş; burada zaman içinde birçok şehir yapısı ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 80 dönümlük tarihi mezarlığın içerisinde yer alan Nasreddin Hoca Türbesi de cazibe merkezi konumunda olup yakınındaki Hasan Paşa İmareti Camii, Osmanlı dönemi eseridir. Zaman içerisinde bu mezarlığın etrafında mahalle oluşmuş; cezaevi, lise gibi kamu yapılarından başka yakın zamana kadar otogar da buraya çok yakın bir yere konumlanmıştır.

Türbeler, Osmanlı döneminde kentin oluşumuna katkı sağlamaya devam etmiş; çok azının çevresinde iskân sahası meydana gelmiştir. Bunlardan Nime-tullah Türbesi Tekke Köyü yolu üzerinde Akşehir Kent Ormanı’nın girişinde solda yer alır. Meydan Mahallesi’ndeki Seyit Yunus Türbesi, eski küçük bir mezarlığın içerisinde. 1417’de inşa edilmiştir. 1358 de

Şeyh İbrahim Türbesi

yapıldığı tahmin edilen Şeyh Eyüp Türbesi, Kileci / Kızılca Mahallesi'nde küçük bir bahçenin içindedir. Müderris olduğu tahmin edilen Mustafa Turabî'nin türbesi, Taş Medrese'nin içinde bulunduğu külliyesindedir. İğdeli Dede Türbesi, Çay Mahallesi'nde Akşehir Çayı'nın kenarında yer alır. Yakınında eski Cumhuriyet Okulu binası vardı. Molla Taceddin Türbesi, Akşehir Kızılca Mahallesi'nde küçük bir mezarlık içinde olup 906/1500 de yapılmıştır.

Selçuklu döneminde Akşehir'in çarşı-pazarı gibi meydanlarının da olması düşünülür.

Ancak bunları mevcut durumda tespit etmek zordur. XIII. yüzyılda Akşehir surlarının dışında, Şifa/ Meydan Hamamı'nın önünde büyük bir meydan vardı. Bunun için bu su yapısına Meydan Hamamı denmişti. Bundan başka büyük dini yapıların yakınlarında da meydan denebilecek mekânların olması düşünülebilir. Osmanlı döneminde o bölgelerde yapılan dini ve sosyal yapılar, buralarda boş alanla-

Şeyh İbrahim Sandukası

rın mevcudiyetine işaret etmektedir. Ayrıca XVIII. yüzyıldan sonra hemen her mahallede bulunan çeşmelerin çevresi, aynı zamanda o bölgede konutları bulunanların küçük de olsa yararlandığı birer meydan durumunda idi.

Mezarlıklar

Eski bir kent merkezi olan Akşehir’de çok sayıda mezarlık bulunmaktadır. Bunlardan Seyit Mahmut Hayrani Kabristanı kendi adıyla anılan türbenin etrafında idi. 1931’de çocuk bahçesi yapılmak üzere belediye tarafından kaldırılmıştır. Nasreddin Hoca’nın kabrinin bulunduğu bölgede oluşan, günümüzde Nasreddin Hoca Mezarlığı denen Selçuklu dönemi kabristanı 80 dönüm büyüklüğündedir. İbrahim Hakkı Konyalı bu mezarlıkta bulunan yazı, hâk, süs sanatı itibarı ile Konya merkez mezarlıklarından daha zengin olduğunu ifade eder. Roma dönemi izlerine rastlanan 140 dönümlük Yarenler Mezarlığı, Selçuklu döneminde de kullanılmıştır. Bu bölgede yapılan konutların temel kazıları sırasında çıkan kabirler, mezarlığın Askeri deponun aşağısındaki yerleşim yerine kadar uzandığını göstermektedir. Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kullanılan Hıdırlık Mezarlığı yaklaşık 45 dönümlük bir alana oturuyordu. 1936’da kaldırılarak yeri park haline getirildi. Şu anda Akşehir kent merkezinin en büyük parkı durumundadır. Selçuklu döneminin bir diğer mezarlığı İğdelik’te idi (1 dönüm). Kızılca Mahallesi’ndeki Bahar Sultan Mezarlığı, mahallenin kabristanı

iken arsaya dönüştürülmüştür. Şeyh Eyüp Mezarlığı, Yağlı Dede olarak da bilinen Şeyh Eyüp Türbesinin etrafındaki kabristandır. Kileci Mahallesi’ndeki Çığrık Mezarlığı, Hasan Paşa Caminin güneyinde yer almaktadır. Bu mezarlıkta Şeyh Nasuh’un kabri bulunduğu için Şeyh Nasuh Mezarlığı olarak da adlandırılmıştır. Zaman içerisinde burası da bozulmuştur.

Yukarıda zikredilenlerin dışında eski vakıf kayıtlarında aşağıdaki mezarlıklar da geçmektedir: Kileci Mescidi, Ulu Cami, Taceddin, Kazan Dede, Hacı Hamza, Kerpiçlik, Sinaneddin Dede, Hasan Paşa Camii, Köyceğiz, Mesut Paşa, Sığırönü (8 dönüm), Yağcı Osman (3 dönüm), Kızılca, Seyit Yunus (1 dönüm) ve Kozağaç

Akşehirde bir de Ermenilere ait sonradan kullanıma açılmış bir mezarlık vardı. Osmanlı Arşivlerinde Altunkalem Mahallesi’nde bulunduğu işaret edilen kilisenin bahçesindeki bu kabristan günümüze kadar gelmemiştir.

Günümüzde Akşehir kent merkezinde aktif olarak kullanılan tarihi yeni iki mezarlık bulunmaktadır. Bunlar: Kileci Mahallesi’nde Beşkavak ve Kuruçay bölgesinde Kuruçay kabristanıdır.

Parklar ve Bahçeler

Akşehir, kent içi ve dışında yeşil alanlarıyla ünlü bir kentti. Aşağıda kısaca zikredilen park ve bahçeler, mahallelerde oluşturulmuş çok sayıda dinlenme alanları ile çocuk parkları da vardır. Ayrıca Akşehir Gölü civarın-

Mahmut Hayrani Türbesi

daki yollar üzerinde yapılmış küçük dinlenme ve piknik alanları da mevcuttur. Nasreddin Hoca Mezarlığı ile Akşehir Çayı arasında kalan Eski Pazar yerindeki Gülmece Parkı'nda Nasreddin Hoca'nın fıkralarını anlatan heykelleri ile yine Hoca'ya atfedilen kazan fıkrası esprisine uygun olarak yapılmış devasa boyuttaki kazan sergilenmektedir. Bunlardan başka ünlü mizah ustalarının büstleri de burada yer almaktadır. Hıdırlık Parkı, Sultan dağlarının eteklerinde aslında Hıdırlık Zaviye ve Mezarlığı'nın yerinde kurulmuştur. Çay bahçeleri, piknik yerlerinin bulunduğu bu mesire alanını asırlık ağaçlar kaplamaktadır. XIII. yüzyılda yapılan zaviyeye ait mescit, burada yer alan tarihi tek yapıdır. Çevresi günden güne yeşillendirilen bu mesire yerinin yakınında Selçuk Parkı hizmet vermeye başlamıştır. Kent Ormanı, Nimetullah Nahçıvani Türbesinden itibaren başlayıp Akşehir Çayı'na paralel olarak Sultan dağları eteklerine doğru uzanan alanda yer almaktadır. Şehrin merkezinde Anıt Meydanı'nda bulunan Anıt Meydanı (Belediye)

Çay Bahçesi de önemli bir

park durumundadır. Yeşil çim sahası ile hizmet veren Akşehir Nasreddin Hoca Stadyumu ve hemen yanındaki kapalı basketbol sahası vardır. Ayrıca Akşehir Yamaç paraşütü pisti mevcuttur. içerisinde iki mini sinema bulunan Akşehir Kültür Merkezi, Nasreddin Hoca Mezarlığının çok yakınında konumlanmıştır.

Resmi Yapıları

Taş Eserler Müzesi

Sahip Ata Medresesi olarak da bilinmektedir. Mescit, türbe, hankah, imaret ve çeşmeden oluşan bir külliye şeklinde inşa edilmiş olmasına rağmen bugün yalnızca medrese, mescit ve türbe kısmı sağlamdır. Yapı eskiden Darüşşifa olarak kullanılmıştır. Yapının galeri kısmını oluşturan alanların kenarlarında öğrenci hücreleri mevcuttur. Medresenin avlu bahçesinde yer alan kitabe 1250 yılında Sahip Ata tarafından yaptırıldığı yazar.

Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Giriş katında etnografik ve arkeolojik eser deposu bulunmaktadır. 2. kat arkeolojik eser-

Mahmut Hayrani Türbesi

Mahmut Hayrani Sandukası

lerin sergilendiği bölümdür. Kronolojik olarak dönemlere ayrılan odalarda eserler teşhir edilmektedir. 3. kat etnografik eserlerin sergilendiği bölümdür. Bina, Akşehir Mustantıkı (Sorgu Hâkimi) olan Rüştü Bey, tarafından 1914 yılında yaptırılmıştır.

Batı Cephesi Karargâhı Müzesi

Bina 1904-1905 yıllarında, dönemin Belediye Başkanı tarafından, Belediye binası olarak planlanarak yapılmıştır. 18 Kasım 1921 de Akşehir'e taşınan

Batı Cephesi Komutanlığına karargâh binası olarak tahsis edilmiştir. Karargâh bu binada 24 Ağustos 1922 tarihine kadar hizmet vermiştir. Onarılıp düzenlenerek, umut ve mücadele günlerinin belgesi olarak, 5 Temmuz 1966 tarihinde "Atatürk ve Etnografya Müzesi" adıyla ziyarete açılmıştır. 1981 yılında yapılan onarım ve düzenlemeden sonra da adı, "Batı Cephesi Karargâhı Müzesi" olmuştur.

Nasreddin Hoca Evi

“Nasreddin Hoca Dünya Mizah Köyü” projesi kapsamında yapılan Nasreddin Hoca Evi; üç katlı olarak inşa edilmiştir. Evin arkasında bahçesi vardır.

Bunların dışında Tarihi Ermeni Kilisesi ve Papazın Evi, 1913 yılında inşa edildiği bilinen Takkasızlar Konağı, 1896 yılında hizmete açılan Tarihi tren garı binası da şehir merkezinden 2,5 km uzaklıkta şehrin kuzeyinde yer almaktadır.

Su Yapıları

Akşehir, Sultan dağlarından çıkan kaynaklardan tarih boyunca su ihtiyacını rahat bir şekilde karşılamış bir kenttir. Değişik pınarlardan gelen sular mahalle çeşmelerine verilir; orada oturan aileler su ihtiyaçlarını bunlardan karşılardı.

Günümüzde şehir şebeke suyu ve su depoları oldukça modern bir biçimde yenilenmiş; ayrıca sokak çeşme kültürünün yaşatılması için bazı mahalle çeşmelerine su verilmiştir.

Sonuç olarak; Akşehir, tarihi alt yapısı Selçuklu ya dayanan bir kenttir. Bununla birlikte bazı münferit eserler dışında o döneme ait yapılaşma mevcut değildir. Mevcut eski şehir dokusu esas alınarak planlama yapılmalı; yeni mahallelerin mümkün mertebe tarım alanları dışında Sultan dağları yönünde oluşturulmasına ağırlık verilmelidir. Çevre ve iklim değişikliğine yönelik problemler yerinde tespit edilip yeniden doğal ortama dönüş sağlanmalıdır.

Akşehir kenti geçmişi Neolitik çağa kadar dayanmakta olan

eski ve tarihi bir yerleşim yeridir. Kent merkezinde tarihi dokunun yer aldığı yaklaşık 48 hektarlık tescillenmiş Kentsel Sit Alanı bulunmaktadır. Kentsel sit içerisinde tarihi ticaret merkezi olan arasta alanı da mevcuttur. Yeni gelişen şehrin ticaret merkezi arasta alanının çevresinde bir MİA (merkezi iş alanı) alanı oluşturmakta ve yeni şehir yerleşim alanı da bu alanın devamında gelişmiştir. Şehrin doğal ve fiziksel eşikleri etkisinde kent bugünkü morfolojik biçimini almıştır. Akşehir Kentinin 1800-1950 yılları arası dönemi, 1950-2000 yılları arası dönemi ve 2000 yılı sonrası dönemi yansıtan, Karşılaştırmalı mekânsal analizleri incelemesi sonucunda 1800-1950 yılları arası dönemi yansıtan dokunun, tabanda yayılmasına karşın yapılaşma yoğunluğunun, yol yüzeylerinin ve kat yüksekliklerinin daha düşük olması insan ölçeğinde yaya odaklı kent morfolojisine sahip olduğu; 1950-2000 arası yılları ve 2000 yılı sonrası dönemi yansıtan dokularda ise taban alanının azalmasına karşın yapılaşma yoğunluğunun, yol yüzeylerinin ve kat yüksekliklerinin daha yüksek olması, taşıt odaklı kentsel bir forma evrildiği sonucuna ulaşılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bulunduğu dönemlerin kültürünün, yaşayış şeklinin ve beklentilerin etkisi ile kentin karakterini ve kimliğini yansıtan, diğer yerleşim alanlarından ayıran morfolojik yapısının zaman içinde çok önemli bir evrim geçirdiği bilimsel verilerle ortaya konmaktadır.